

УКРАЇНСЬКА МОВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Головною ознакою гуманістичної концепції освіти є людиноцентризм і дитиноцентризм, а це означає звернення до розуму і душі кожної мовної особистості. Розбудова незалежної української держави, вихід її на європейський рівень освітньо-культурного діалогу не можливі без національного самоусвідомлення народу, без розширення "горизонтів бачення людиною світу і себе в ньому" (І.А. Зязюн). Роль української мови у цьому процесі є пріоритетною, адже саме мова є скарбницею національно-культурної спадщини.

Особливості україномовної підготовки окреслюються науковцями й освітянами у програмах і методиках навчання в гімназіях, ліцеях, коледжах, школах, ВНЗ (В. Сухомлинський, О. Біляєв, С. Дорошенко, Г. Передрій, М. Пентилюк, Л. Мацько, І. Юшук, М. Вашуленко, Л. Скуратівський, Н. Бондаренко, І. Хом'як, Г. Шелехова та ін.).

Вчені зазначають, що важливим компонентом професійної діяльності сучасного вчителя, викладача є технологія вдосконалення його мовленнєво-методичної підготовки. Однак у структурі мовної освіти важливо розрізнити дві складові: мовне навчання та виховання. Мовна освіта не зводиться лише до навчання. Культурна

людина повинна не тільки добре знати рідну мову, але й ставитися до неї як до неоціненного суспільного багатства, почуватися відповідально за її статус у державі. Якщо школяр чи студент має з української мови найвищу оцінку, але в повсякденному житті нею не спілкується, то це результат неповноцінної мовної освіти, неналежного мовного виховання. "Мова зникає не тому, що її не вивчають чужинці, а тому, що нею не розмовляють ті, хто її знає" (Х.-М. Арце, баскійський поет).

Л. Мацько зазначає: "Фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як картина світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, засіб самоформування і самовираження особистості кожного" [2, с. 26].

У Державній національній програмі "Освіта" ставиться вимога стізувати процес навчання, зокрема рідної мови, як у школах, так і вищих навчальних закладах.

Мета нашої статті – розкриття ролі української мови у формуванні національної ментальності студентів ВНЗ.

Створюючи свою національну мову, народ віками виробляв естетичні поняття, спосіб мислення, світосприйняття, етнічну самосвідомість.

Етнічну самосвідомість можна назвати духовним ототожненням людини зі своїм народом, усвідомленням співричетності до історії і культури свого етносу, до розвитку рідної мови, адже саме мова ідентифікує певний народ у світовому просторі.

Слово "ментальність" (менталітет) французького походження (від латинського *mentis* – розум, мислення) – це образ думок, світосприйняття, психологія окремої особи, соціальної групи, національної спільноти [5, с. 350].

Саме в мові відображається національна специфіка світосприйняття українців, їх історія, багата матеріальна та духовна культура, загальнолюдські цінності. Багатство, краса і милозвучність української мови віддзеркалюють багатий духовний світ нашого народу, його прагнення до краси, його пісенну душу.

Видатний російський мовознавець-славіст, академік І.І. Срезневський ще в середині XIX ст., відзначаючи високу музичальність української мови, писав: "Сила людей переконана, що ця мова є одна з найбагатших мов слов'янських, що вона навряд чи уважить богемській щодо рясноти слів та виразів, польській щодо барвистості, сербській

кій щодо приємності, що це мова, яка навіть і у вигляді необробленому може стати нарівні з мовами обробленими гнучкістю і багатством синтаксичним, мова поетична, музикальна, мальовнича".

Н.І. Гоцька, "одна з найвидатніших фонетистів України" (О. Пономарів), підкреслювала, що "секрет" музикальності української вимови слід шукати у її зв'язку з українською піснею". "А сама пісня, неперевершена, чудова, вийшла з мови. Власне, українські пісні такі мелодійні і звучні тому, що в основі їх лежить така сама мова" [6, с. 41].

Слушною є думка Н.І. Гоцької про те, що кожен народ витворює мову відповідно до своїх естетичних ідеалів, способу мислення і рівня розвитку [6, с. 42].

Українські слова "дивосвіт", "дивосад", "дивослово" не лише звучать мелодійно, поетично, а й засвідчують ставлення українців до землі, до світу, до рідного слова як до святині. "...Бо з чистоти родилась наша пісня, бо з чистоти родилось наше слово..." – зазначав М. Рильський.

Наведемо приклади українських слів, у яких проявляється ментальність нашого народу. Рай, край, країна, Україна, ранок, ура!.. У цих словах – відгомін імені бога сонця Ра, спрямованість до раю, до Храму сонця, сходу сонця. Вигук радості "ура!", на думку О. Братка-Кутинського, пов'язаний із вшануванням божества Ура (Ур – ім'я сонячного світла) [1, с. 87].

Як бачимо, в основі української ментальності – прагнення до сонця, до світла. Підтвердженням цьому є слова "світ", "світанковий", "світання", "світанок", "світати", "освіта" (це також шлях до світла) тощо. Слова "Батьківщина", "Вітчизна" означають батьківський край, землю предків.

У свосму гімні українці просять зберегти Батьківщину і просвітити їх світлом Науки і Знання:

Боже Великий, Єдиний
Нам Україну храни.
Воли і світу промінням
Ти її осіни.
Світлом Науки і Знання
Нас усіх просвіти!

Лексеми "шлюб", "подружжя" символізують поняття взаємного кохання, дружби, які українці вважали основою сімейних стосунків.

Слово "праця" пов'язане в українській ментальності з прагненням до розумової діяльності ("п+рацію"), до світлого начала ("Ра").

Українське поняття "свято" виникає від розуміння божественної святості до віри народу, рідних джерел, всього довкілля.

Кожен педагог повинен усвідомлювати важливість формування національної самосвідомості й духовності школяра, пробуджувати в його душі любов до рідної мови поступово, непомітно, ненав'язливо, щоденною копійкою працею. На жаль, нерідко учні й студенти визубрюють правила з теорії мови, не такі вже й важливі для розвитку мовленнєвої діяльності, що викликає у них нудьгу і зовсім не утверджує ціннісне ставлення до мови загалом і до рідної мови зокрема. Випускник школи, ВНЗ має відчувати себе повноцінним членом мовної спільноти, громадянином-патріотом України, творцем рідної мови, адже саме рідна мова є чинником буття нації. Втрата самобутності народу завжди починається з втрати мови.

І. Огієнко стверджував, що "мова – це наша національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості". Рідна мова, на думку І. Огієнка, – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб, серце народу. "І поки живе мова – житиме й народ як національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться поміж дужчим народом..." [3, с. 239-240].

Сьогодні обов'язком кожного українця є збереження рідної мови для нащадків, утвердження її в усіх державних закладах і установах. А це не можливо без виховання у студентів ВНЗ любові до слова, чуття слова, етнічної самосвідомості та ціннісного ставлення до рідної мови не лише як засобу пізнання й комунікації, але й чинника формування національної ментальності та культурних цінностей етносу.

Список використаних джерел: 1. Братко-Кутинський О. Феномен України / О. Братко-Кутинський // Вечірній Київ. – К., 1996. – 304 с. 2. Мацько Л. Українська мова у вищій школі України / Л. Мацько // Дивослово. – 1996. – № 11. – С. 24-26. 3. Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. – К., 1918. – С. 239-240. 4. Селгей П. Виховувати мовну свідомість / П. Селгей // Дивослово. – 2012. – № 8. – С. 32-35. 5. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с. 6. Тоцька Н. Засоби милозвучності української мови / Н. Тоцька // Дивослово. – 2012. – № 12. – С. 38-42.